

DE KONIJNTJES VAN WINKLER. DE SCHEIDING VAN DE LEERSTOELN NEUROLOGIE EN PSYCHIATRIE IN NEDERLAND

HANS DE WAARDT*

In Nederland waren de leerstoelen neurologie en psychiatrie aanvankelijk in personele unies verbonden. Dat was op zich niet zo uitzonderlijk. De befaamde Utrechtse hoogleraar Donders hield in 1884 een voordracht over *De inrichting van het psychiatrisch onderwijs aan de universiteiten*. Op de door hem zelf opgeworpen vraag: 'Zal aan den docent in psychiatrie ook het onderwijs in de zenuwziekten worden opgedragen?', antwoordde hij dat het nodig was 'het onderwijs in beide takken, die in 't algemeen op gelijke grondslagen berusten en betrekking hebben tot stoornissen, niet alleen nauw verwant, maar vaak, tot zelfs in ééne en dezelfde ziekte-type, gecombineerd voorkomende, aan één en dezelfde persoon te kunnen opdragen'.¹ Wel zou volgens Donders het klinische onderwijs institutioneel gescheiden moeten worden in die zin dat de neurologie in het algemene ziekenhuis zou moeten worden gedoceerd, terwijl er voor de psychiatrie een aparte kliniek moest komen.

Deze kwestie was toen Donders deze rede uitsprak hoogst actueel. In de wet op het Hoger Onderwijs van 1876 was de psychiatrie aangewezen als een van de medische specialismen waarvoor aan tenminste één rijksuniversiteit nieuwe leerstoelen konden worden gecreëerd.² Het lag voor de hand om van de drie toenmalige rijksuniversiteiten die van Utrecht te kiezen als de plaats waar dit vak zou worden onderwezen.³ Op het moment waarop Donders deze rede hield was daar de realisering van een lectoraat psychiatrie juist in de laatste fase. In mei 1885 werd Cornelis Winkler (1855-1941) op die post benoemd. Acht jaar later werd zijn aanstelling omgezet in een gewoon hoogleraarschap en Winkler werd daarmee de eerste ordinarius psychiatrie en neurologie in Nederland.

*Universitair Medisch Centrum Utrecht, Divisie Psychiatrie; hansdewaardt@hetnet.nl.

1 F.C. Donders, *De inrichting van het psychiatrisch onderwijs aan de universiteiten, gelezen in de Vergadering van 19 Juni 1884* (Utrecht 1884) 5, 6.

2 Vergelijk M. Groen, *Het wetenschappelijk onderwijs in Nederland van 1815-1980* (Z.p. [1985]) dl. 5, 29. Ook konden nu leerstoelen worden opgericht voor de medische specialismen oogheelkunde, oorheelkunde en tandheelkunde.

3 In Utrecht had de geneesheer-directeur van het plaatselijke krankzinnigengesticht J.P.Th. van der Lith (1816-1904) tot 1876 als buitengewoon hoogleraar colleges psychiatrie verzorgd. Hij was daarmee gestopt nadat de nieuwe wet van kracht was geworden omdat hij niet als gewoon hoogleraar was aangesteld. Sindsdien was de leerstoel vacant. Omdat de universiteit van Utrecht tot dat moment de enige rijksuniversiteit was waar psychiatrie een officieel – zij het facultatief – onderdeel van het curriculum was geweest, lag het voor de hand de nieuwe leerstoel aan deze instelling toe te bedelen. In Amsterdam had G.E. Voorhelm Schneevoogt (1814-1871), met een onderbreking in de jaren 1862-1867, eveneens onderwijs in de psychiatrie en neurologie verzorgd, maar de Amsterdamse universiteit was toen nog een gemeentelijke instelling en dus geen rijksuniversiteit.

Winkler stamde uit een familie van medici. Zijn vader, twee ooms en zijn grootvader van vaderszijde waren artsen en een broer van zijn moeder, Gijs van Tienhoven, sloot zijn carrière af als hoogleraar in de medicijnen in Amsterdam. Na in Utrecht te zijn afgestudeerd was Winkler in 1879 aanvankelijk assistent geworden bij deze oom, die toen nog geneesheer was in het Gemeentelijk Ziekenhuis in Den Haag. Twee jaar later werd hij poliklinisch assistent van de Utrechtse hoogleraar Talma waar hij dus in 1885 tot lector in de psychiatrie werd benoemd. Tot dat moment had hij geen bijzondere aandacht voor dat specialisme gehad en het mag dus opmerkelijk worden genoemd dat de keuze op hem viel.⁴

Cornelis Winkler was geen gemakkelijk mens. Al drie jaar na zijn benoeming tot hoogleraar nam hij ontslag na een hevig, onder andere via de dagbladen uitgevochten, conflict met het ministerie en de curatoren, waar hier niet nader op kan worden ingegaan. Meteen daarna werd hij bij de Universiteit van Amsterdam benoemd als hoogleraar waarbij in zijn leeropdracht overigens de twee disciplines in omgekeerde volgorde figureerden, deze behelsde nu de *klinische neuropathologie en psychiatrie*. In 1896 nam Amsterdam dus de estafettestok over van Utrecht. In deze laatste plaats zou pas vier jaar later, dus in 1900, met de Duitser Th. Ziehen (1862-1950) een opvolger voor Winkler werd benoemd. In 1899 was in Leiden Gerbrand Jelgersma (1859-1942) aangesteld, in 1903 volgde de benoeming van Enno Wiersma (1858-1940) in Groningen en in 1907 die van Leendert Bouman (1896-1935) bij de VU. Het had lang geduurd voor in Nederland de eerste leerstoel van de grond kwam, maar in goed een decennium tijd was nu toch een academische infrastructuur voor de psychiatrie en neurologie opgebouwd.

Niet lang daarna zette een ontwikkeling in die leidde tot een institutionele scheiding op leerstoelniveau van deze twee disciplines. Deze ontwikkeling staat hier centraal. Zij kreeg eerst haar beslag in Amsterdam, daarna kwam Leiden aan de beurt en Utrecht was tot de oorlog de laatste universiteit waar deze scheiding tot stand kwam.⁵ Het lag voor de hand om zo'n splitsing te effectueren wanneer een leerstoel vacant werd. Dan begon een leerstoeldans waarbij kandidaten naar voren werden geschoven of juist onderuit gehaald. Daardoor kan de indruk ontstaan dat de reden waarom twee aparte leeropdrachten werden geformuleerd soms weinig met wetenschappelijke motieven te maken had. Maar zoals nog zal blijken waren er ook dan tevens vakinhoudelijke redenen om tot een dergelijke scheiding te komen.

Amsterdam 1915

Op 12 oktober 1914 bespraken de curatoren van de Universiteit van Amsterdam een 'van Prof. Winkler ontvangen schrijven waarin deze zijn voornemen uit spreekt om een eventuele benoeming aan de universiteit te Utrecht aan te nemen.'⁶ In Utrecht was de hoog-

4 Winkler heeft het in zijn memoires en ook in enkele andere publicaties voorgesteld alsof hij in de ogen van bijvoorbeeld Donders de enige kandidaat was geweest voor deze post; vergelijk Cornelis Winkler, *Herinneringen 1855-1941* (Arnhem 1947) 44-45. In werkelijkheid kwam hij pas in beeld nadat diverse andere kandidaten, die vaak aanzienlijk beter gekwalificeerd waren dan hij, een benoeming hadden afgeslagen. In de monografie die ik voorbereid over de geschiedenis van de academische psychiatrie in Nederland zal onder andere deze moeizame zoektocht nader worden belicht. Winklers herinneringen dienen met enige voorzichtigheid te worden gebruikt aangezien de hoogleraar ook op andere plaatsen enige mythevorming niet uit de weg is gegaan.

5 In Groningen kwam deze scheiding pas in 1951 tot stand. Gerard Kraus werd in 1949 nog hoogleraar in zowel de psychiatrie als de neurologie, maar al twee jaar later werd zijn leeropdracht gewijzigd zodat hij voortaan alleen psychiatrie doceerde. Jan Droogleeuw Fortuyn aanvaardde in 1951 de leerstoel neurologie.

6 Gemeente Archief Amsterdam (hierna GAA) Archief 279 (College van Curatoren der Universiteit van Amsterdam, 1877-1959) inv.nr. 4, notulen 1906/09/03-1920/03/01, fo. 256-257, 1914/10/12.

leraar Karl Heilbronner (1869-1914), die daar in 1903 Ziehen was opgevolgd, plotseling overleden en men had Winkler gevraagd of hij zijn oude positie weer wilde innemen. In 1896 was hij met veel trammelant uit Utrecht vertrokken omdat de bouw van een psychiatrisch-neurologische kliniek naar zijn zin te veel tijd in beslag nam. Maar Heilbronner was er na veel en vasthoudend onderhandelen in geslaagd om deze werkplek te realiseren. Winkler vertrok dus uit Amsterdam en de curatoren daar moesten een opvolger vinden.

Zoals gebruikelijk vroegen zij aan de medische faculteit om advies. Een bijkomende factor was het feit dat in 1899 J.K.A. Wertheim Salomonson (1864-1922), toen de eerste assistent van Winkler, op diens voorstel was benoemd tot buitengewoon hoogleraar neurologie. Winkler had de curatoren ervan overtuigd dat dit een goede zet zou zijn omdat toen in Leiden de benoeming van Jelgersma op handen was. Die zou alleen het onderwijs in de psychiatrie krijgen opgedragen en omdat Winkler sinds zijn aankomst in Amsterdam aan dat onderdeel minder aandacht had kunnen schenken dan nodig was geweest, wilde hij een belangrijk deel van de neurologie aan Wertheim Salomonson overlaten.⁷ In de praktijk bleef deze overigens Winklers eerste assistent.

Daarom stelde de faculteit in 1915 aan de curatoren voor om Wertheim Salomonson te bevorderen tot gewoon hoogleraar neurologie met als standplaats het Binnengasthuis en om daarnaast een nieuwe hoogleraar te benoemen die in het Wilhelmina Gasthuis niet alleen psychiatrie maar eveneens neurologie zou doceren. Als eerste kandidaat voor die positie noemde zij de geneesheer-directeur van het 'Gesticht voor vallende ziekte' te Amsterdam Christiaan van Valkenburg (1872-1962) en als tweede Bernard Brouwer (1881-1949), onderdirecteur van het Centraal Instituut voor Hersenonderzoek, een positie die Van Valkenburg voor hem had bekleed.⁸ De curatoren namen dit advies over in hun voordracht aan de gemeenteraad van Amsterdam.

Van Brouwer en Van Valkenburg kon ongetwijfeld veel goeds gezegd worden, maar met de psychiatrie hadden deze kandidaten zich in wezen nooit bezig gehouden. Dat was althans de mening van de bonte coalitie die zich spoedig tegen deze beoogde benoeming vormde. Op 23 februari 1915 droegen de curatoren Wertheim Salomonson en Van Valkenburg voor aan de Amsterdamse gemeenteraad. Al de volgende dag deed de geneesheer-directeur van het Wilhelmina Gasthuis, J. Kuiper, een oproep aan B en W om deze benoeming niet door te laten gaan. Van twee wethouders had hij gehoord wie er waren voorgedragen en hij was erg ongerust over de gang van zaken. Volgens hem toonde de medische faculteit 'geringschatting van het onderwijs in de psychiatrie'. Van Valkenburg was zijns inziens 'te veel anatoom en op psychiatrisch gebied niet voldoende klinisch ontwikkeld'. Door hem te benoemen zou de toestand worden gecontinueerd die tijdens Winklers professoraat was ontstaan. Winkler had volgens Kuiper eigenlijk geen aandacht gehad voor de psychiatrie en had zich, zeker in zijn onderzoek, alleen maar met neurologische problemen bezig gehouden.

De curatoren waren erg verontwaardigd over deze actie. Kuiper had geen directe band met de universiteit en had ook uit andere hoofde geen enkel recht zich met deze zaak te bemoeien. Maar de geneesheer-directeur liet zich daardoor niet afschrikken. Hij mobiliseerde links en rechts bondgenoten. Op de eerste plaats waren dat de leden van de

⁷ *Ibid.*, inv.nr. 3, 353, 1899/10/02; vergelijk *ibid.*, inv.nr. 29 (Bijlagen bij de notulen van 1899) Amsterdam, 1899/04/11, Winkler aan de voorzitter van de medische faculteit.

⁸ Het hier volgende is, tenzij anders aangegeven, gebaseerd op het dossier over deze benoemingskwestie, *ibid.*, inv.nr. 60 (Bijlagen van de notulen der curatoren, 1915 nrs 1-65) nr. 10.

gemeenteraad met een medische achtergrond: de artsen Bellaar Spruyt (raadslid namens de Vrijzinnig Democratische Bond), Abrahams (eveneens VDB), Polak (SDAP), Nuijens (RK) en De Man (Liberale Unie). Ook de journalist Kleerekoper (SDAP) sloot zich aan bij deze coalitie die de gewone partijgrenzen dus overschreed. Deze raadsleden waren kwaad en schrokken er niet voor terug hun boosheid in stevige bewoordingen naar voren te brengen.⁹ Van Brouwer beweerden zij dat deze 'van de psychiatrie niets' wist en ook Van Valkenburg was geen serieuze kandidaat. Weliswaar was hij enkele jaren aan het psychiatrisch gesticht Meerenberg verbonden geweest, maar daar had hij vooral anatomisch werk gedaan. De afdeling waar hij leiding aan gaf, stond bekend als '*la salle des cas perdus*'. Daar had hij dus niets kunnen leren over de praktische psychiatrie.

Men mag aannemen dat Kuiper ook achter het artikel over deze kwestie zat waarmee op 10 april via de NRC deze zaak publiek werd gemaakt. Vanaf toen werden de ontwikkelingen rond deze opvolgingskwestie telkens via de dagbladen breed uitgemeten. Tenslotte verzamelde Kuiper ook adhesiebetuigingen, zo van de geneesheer-directeur van de Leidse psychiatrische instellingen Endegeest, Voorgeest en Rhijngest Van der Kolk, en van de psychiater Van Erp Taalman Kip. Deze laatste stuurde twee brieven, een op persoonlijke titel en een als voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie. Van Erp Taalman Kip meende:

In Amsterdam schijnt men nu een stap in de goede richting te willen doen, door een hoogleeraar voor neurologie, en een voor psychiatrie aan te stellen. Maar ik krijg den indruk, dat de faculteit zelf niet juist overziet wat dat nieuwe beteekent. Want in plaats van voor psychiatrie ervaren psychiaters voor te dragen, beveelt men aan een hersenanatoom-neuroloog en een hersenanatoom.

Ook de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie en Neurologie liet nu aan B en W weten 'dat een aan de eischen voldoende onderwijs slechts mogelijk is, als dit is opgedragen aan een ervaren klinisch psychiater, die gelegenheid heeft zijne aandacht uitsluitend aan de psychiatrie te wijden.' Van der Kolk zette op zijn beurt de hoogleraren Jelgersma, Wiersma en Bouman ertoe aan om hun gewicht in de schaal te werpen om zo de invloed van Winkler te neutraliseren.

Noch voor de medische faculteit, noch voor de curatoren was dit alles reden om van mening te veranderen. Zij zetten de hakken in het zand en weigerden hun aanbeveling dan wel voordracht te veranderen. Van de weeromstuit groeide in de gemeenteraad het verzet. Er ontstond een loopgravenoorlog die het hele jaar 1915 aanhield. Steeds meer personen en instanties bemoeiden zich met de zaak. Op 23 en 24 juni 1915 vergaderde de Nederlandse Vereniging voor Neurologie en Psychiatrie in Utrecht en Den Dolder.¹⁰ De eerste dag vond

9 Zie voor de behandeling van deze zaak door de gemeenteraad *Gemeenteblad van Amsterdam* 1915, I, 2373-2374, nr 1073; Amsterdam, 1915/09/25; 2879-2881, nr. 1388, 1915/12/20; *Gemeenteblad van Amsterdam* 1915, II, 489, 1915/04/28; 527, 1915/05/05; 1086, 1915/09/29; 1155-1210, 1915/09/30; 1229, 1915/10/13; 2189; 2259-2288, 1915/12/22; GAA Archief 5079 (Archief van de Gemeenteraad) inv.nr. 290 (Notulen besloten vergaderingen gemeenteraad 1915-1916) 34-53, 1915/03/31; 1915/07/14, 144-164; 1915/09/29, 259-264.

10 W.H. Cox, 'Psychiatrie contra wet. Rede gehouden in de Algemeene Vergadering van de Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie op 24 Juni 1915 te den Dolder', *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19 (1915) 467-483; 'Notulen van de Jaarvergadering der Nederlandsche Vereeniging voor Psychiatrie en Neurologie op 23 en 24 Juni 1915', *ibid.*, 500-512. Op de eerste dag waren onder anderen aanwezig Van Erp Taalman Kip, Winkler, Van Valkenburg, Wertheim Salomonson, Brouwer en L. Bouman; Cox wordt niet bij de aanwezigen genoemd. Op de tweede dag waren Van Erp Taalman Kip, L. Bouman en Cox wel aanwezig. Winkler, Wertheim Salomonson en Van Valkenburg echter niet. Op deze dag werd ook het adres besproken dat het bestuur aan de Amsterdamse raad had verzonden.

de bijeenkomst plaats in de collegezaal van Winkler, de volgende dag was de geneesheer-directeur van de Willem Arntz Hoeve W.H. Cox de gastheer. Cox was niet aanwezig bij de besprekingen op de eerste dag, Winkler nam geen deel aan de vergadering in Den Dolder. Cox hield op de tweede dag een voordracht over het thema 'Psychiatrie contra wet'. Hij noemde daarbij Winklers naam niet, maar voor iedereen was duidelijk dat hij de richting waar deze hoogleraar voor stond attaqueerde, toen hij de psychiaters aanviel die zich geheel verlieten op de natuurwetenschappen, die krankzinnigheid dus alleen maar als een somatische aandoening zagen.

Hare beoefenaars zijn evenwel onmachtig de menselijke aandoeningen te bestudeeren, te leeren kennen en te behandelen, omdat die zielsgebeurtenissen voor de natuurwetenschappelijke instrumenten – hetzij die materieel, hetzij die spiritueel zijn – onbereikbaar blijven. Al het gepraat daarover zijn woorden, woorden, woorden; die, evenals de muggen die om de kaars dansen, in rook vervliegen als zij in 't vuur – de menselijke aandoening – trachten te komen. Daar helpt geen hoog of laag springen aan; geen autoriteit, al is hij of acht hij zich wetenschappelijk nog zoo hoog, kan dat anders praten ... Immers, ik behoef u niet te herinneren aan het volkomen fiasco der materiele opvattingen in de krankzinnigenbehandeling. Niettegenstaande alle materiele verbeteringen wordt percentsgewijze tegenwoordig geen krankzinnige méér ontslagen dan 25 jaar geleden.

Deze woorden werden meteen aangehaald door de Amsterdamse raadsleden die Van Valkenburgs benoeming wilden tegenhouden. Het *Handelsblad* gaf een samenvatting van deze rede van Cox onder de kop 'De Amsterdamsche hoogleeraarsquaestie'.¹¹

Begin oktober stuurden de hoogleraren Jelgersma, Wiersma en Bouman een adres aan de raad waarin zij de kandidatuur van Wertheim Salomonson ondersteunden. Wat betreft de andere vacature noemden zij geen kandidaten bij naam, maar zij merkten wel op dat de te benoemen hoogleraar 'een klinisch ervaren psychiater' moest zijn die 'degelijk onderwijs in de psychiatrie heeft genoten en ... daarin examen heeft afgelegd'. Het was duidelijk dat Van Valkenburg in hun ogen niet aan deze eisen voldeed. Wiersma, Jelgersma en Van Erp Taalman Kip hielden de druk op de ketel via interviews en ingezonden stukken in dagbladen die ook zelf de zaak nauwlettend bleven volgen.¹² Uiteindelijk kwam de gemeenteraad op 22 december na een serie tamelijk chaotische stemmingen dan toch tot

¹¹ *Handelsblad* (1915/10/07) *Ochtendeditie*.

¹² Zie bijvoorbeeld 'De vacature prof. dr. C. Winkler', *De Courant*, 1915/07/15, waar opmerkingen van raadsleden worden aangehaald die waren gedaan tijdens besloten zittingen van de raad. Het lekken van informatie naar de pers werd kennelijk ingezet als wapen om de tegenpartij ook publiekelijk onderuit te halen. Zie ook 'Wij vernemen uit medische kringen', *De Telegraaf*, 1915/10/04, *Avondeditie*. Een ingezonden brief van de Groningse hoogleraar Wiersma in *Handelsblad*, 1915/10/07, *Avondeditie*. Een ingezonden brief van Van Erp Taalman Kip in *Handelsblad*, 1915/12/20, *Avondeditie*; G. Jelgersma, 'Voorziening in de vacature Winkler', *De Telegraaf*, 1915/12/23, *Avondeditie*. Zie ook *Handelsblad*, 1915/10/09, *Avondeditie*; *ibid.*, 1915/10/15. Ook in medische periodieken werd aandacht aan deze benoemingskwestie geschonken, zo door de neuroloog L.J.J. Muskens, 'Psychiatrie, neurologie en neuro-chirurgie', *Nederlandsch tijdschrift voor geneeskunde* 59/II (1915) 726-732. Onder de kop 'Wetenschap. Psychiatrie, neurologie en neuro-chirurgie', *Algemeen Handelsblad*, 1915/07/31, *Avondeditie*, verscheen een samenvatting van dit artikel. Zie ook H. Burger, 'De open plaats van Winkler aan de Universiteit van Amsterdam', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 59/II (1915) 1790-1791. Burger probeerde in dit artikel vooral om Wertheim Salomonson te verdedigen tegen de manier waarop deze in verschillende krantenartikelen was afgeschilderd als een arts die alleen maar belangstelling had voor de röntgenologie en van neurologie, laat staan van psychiatrie, maar weinig wist. De commotie rond zijn persoon leidde ertoe dat studenten, collega's en enkele hoogleraren van andere universiteiten hem begin oktober 1915 tijdens een van zijn colleges een openbaar huldebetoon brachten, zie voor een verslag hiervan 'Hulde aan prof. dr. J.K.A. Wertheim Salomonson', *Handelsblad* (1915/10/15) *Avondeditie*.

een keuze. Wertheim Salomonson werd tot gewoon hoogleraar benoemd evenals K.H. Bouman (1874-1947), een vroegere assistent van Winkler, die echter bij zijn leermeester uit de gratie was geraakt toen hij zich intensief was gaan bezig houden met sociale psychiatrie, met name met de behandeling van alcoholisten.¹³ K.H. Bouman kreeg officieel ook het onderwijs in de neurologie opgedragen. Maar omdat hij vooral aandacht schonk aan de psychiatrie en Wertheim Salomonson uiteraard aan de neurologie, werd door deze dubbelbenoeming in de praktijk voor een belangrijk deel een einde gemaakt aan de personele unie van deze twee disciplines. Formeel kreeg deze scheiding in Amsterdam pas haar beslag na de dood van Wertheim Salomonson. Zijn opvolger Bernard Brouwer, dezelfde die in 1915 door de curatoren als tweede kandidaat op de voordracht was geplaatst, kreeg alleen de neurologie opgedragen en Bouman concentreerde zich sindsdien alleen op de psychiatrie.

Utrecht 1925

Winklers opzet om zijn leerstoel in Amsterdam toe te spelen aan een gelijkgezinde opvolger was dus uitgedraaid op een volledige mislukking en dat voor de ogen van het grote publiek. Dat weerhield Winkler er echter niet van tien jaar later een poging tot herkansing te doen en Van Valkenburg weer te kandideren. In november 1924 vroegen de curatoren van Utrecht met het oog op Winklers aanstaande emeritaat aan de medische faculteit om een advies omtrent diens opvolging.¹⁴ In hun antwoord onderscheidden de hoogleraren in de medicijnen twee hoofdrichtingen in de psychiatrie in Nederland:

De eene richting, die men wel bestempelt als de anatomisch-physiologische, houdt met de experimentele psychologische grondslagen en met de psychologische grondslagen der psychiatrie zooveel rekening als voor het onderwijs in de psychiatrie strikt noodzakelijk is, maar brengt den onderlingen samenhang van de psychiatrie met de geneeskunde sterk naar voren.

Van deze richting was vooral Winkler de vertegenwoordiger, maar ook Wiersma in Groningen werd – zij het met enige voorbehoud – daartoe gerekend. Maar:

Tegenover de genoemde anatomisch-physiologische richting staat een andere richting, die wel de psychologische wordt genoemd, van welke in ons land de hoogleeraren G. Jelgersma te Leiden, L. Bouman te Amsterdam en K.H. Bouman te Amsterdam als vertegenwoordigers mogen worden beschouwd. Voor hen is de psychiatrie niet te verstaan door de geneeskundige hulpwetenschappen; zij verdedigen in meerdere of mindere mate allen, dat het mogelijk zou zijn de psychiatrie wel alleen door de psychologie, met de filosofie als hulpwetenschap, te verstaan en dat de anatomie en de pathologische anatomie van de hersenen daarbij van ondergeschikte betekenis zouden zijn. De navolgers van den hoogleeraar Freud te Weenen, zooals de hoogleeraar Jelgersma, bewegen zich het meest in die richting, maar ook de navolgers van Jaspers, zooals de hoogleeraar L. Bouman te Amsterdam, nemen min of

¹³ In een overzicht van de kandidaten voor de leerstoel psychiatrie dat de curatoren op 1915/06/08 naar de gemeenteraad stuurden en dat hoogstwaarschijnlijk de visie van Winkler verwoordde, werd benadrukt dat de nieuwe hoogleeraar vooral goed in staat moest zijn om de hersenanatomie te onderwijzen. Na van enkele kandidaten te hebben gesteld dat die op dat gebied te weinig ervaring hadden, merkten de curatoren op: 'de heer K.H. Bouman, die dit oorspronkelijk wel had kunnen doen, is op zijwegen afgedwaald en heeft zich hoofdzakelijk niet aan de psychiatrische kliniek, maar aan het, uit sociaal oogpunt overigens belangrijke, alcoholvraagstuk gegeven.'

¹⁴ Utrechts Archief toegang 19 (Archief van het College van Curatoren van de Rijksuniversiteit te Utrecht 1815-1954 (1958)) inv.nr. 15 (Notulen 1922-1930) (ongefol.) 1925/01/17; *ibid.*, inv.nr. 617 (Stukken betreffende de hoogleeraren in de psychiatrie, tot 1936 tevens in de neurologie, 1891-1954) nr. 86.

De scheiding van de leerstoelen neurologie en psychologie in Nederland

meer dit standpunt in. Zij noemen zich dikwijls fenomenologen en meenen, dat de verschijnselen door den patiënt doorleefd, als zij door normale personen kunnen worden nagevoeld, van grootere beteekenis zouden zijn dan andere psychische symptomen.

De faculteit pleitte ervoor de leerstoel niet op te splitsen en om Van Valkenburg bij de minister voor te dragen voor benoeming. In juni 1925 zonden de curatoren een dergelijke voordracht aan de minister. Op dat moment was dat Johannes Visser, lid van de CHU, maar deze werd kort daarna opgevolgd door de ARP'er Victor Rutgers. Deze laatste benoemde medio september echter Leendert Bouman, die zoals al gezegd sinds 1907 hoogleraar psychiatrie was aan de VU. Aangezien enkele maanden eerder de enige andere medische hoogleraar van de VU, de fysioloog Buytendijk, naar Groningen was vertrokken, werd zo door deze ARP-minister dus in feite de medische faculteit van de VU opgeheven. Dit ministeriële besluit veroorzaakte dan ook de nodige consternatie in de protestants-christelijke zuil en ook daarbuiten. Zo schreef het gereformeerde dagblad *De Rotterdammer*, een krant waaraan Rutgers zelf verbonden was geweest: 'De Minister van Onderwijs in ons Christelijk Kabinet meent aan de medische faculteit der Vrije Universiteit haar ooi-lam te moeten ontnemen.'¹⁵ Volgens het liberale *Vaderland* had Rutgers aan de VU 'goed willen laten voelen, dat het voor haar veel te hoog gemikt is, om er ook eene faculteit van de zoogenaamde exacte wetenschappen op na te houden.'¹⁶ Het sociaal-democratische *Volk* meende achter deze benoeming een confessionele verdwijntruck te kunnen ontdekken:

In medische kringen vraagt men zich af, of zijn benoeming te Utrecht door minister Rutgers ten doel heeft om de Vrije Universiteit te ontlasten van een afdeling, welker onderhoud en ontwikkeling bedra-ge[n] eischen, die de krachten dezer Universiteit te boven gaan. Is dat het geval, dan zou deze benoe-ming in zekere zin als een partijbenoeming aan te merken en als zoodanig streng af te keuren zijn.'¹⁷

Al deze journalistieke veronderstellingen waren echter op niets gebaseerd. Gedurende de voorafgaande maanden had de minister van verschillende personen en instanties adviezen ontvangen betreffende deze vacature. Soms speelden confessionele overwegingen daarbij inderdaad een belangrijke rol. Zo schreef op 13 juni 1925 uit Ermelo een de minister 'toe-genegen Broeder in Christus' dat een benoeming van Bouman in Utrecht heel goed zou zijn omdat deze 'als Hoogleraar de Christelijke beginselen weet te bepleiten, waardoor de Universiteit in betekenis en invloed zal winnen'.¹⁸ Daarentegen liet de R.K. Artsen-vereniging aan de minister weten dat het naar haar mening een goed idee zou zijn een katholiek te benoemen.¹⁹ Het is niet erg aannemelijk dat Rutgers veel waarde hechtte aan zulke verzuilde opinies. Waarschijnlijk werd hij eerder beïnvloed door argumenten als die van de Vereeniging van R.K. Gestichtsartsen. Op 12 juni schreef hem de geneesheer-direc-teur van het gesticht Voorburg te Vught Guillaume Janssen dat deze vereniging de richting afwees 'die de psychiatrie niet als de leer van den zieken geest, maar hoe langer hoe meer van anatomisch-neurologisch standpunt beschouwt en waarbij de psychologie en de

15 'De benoeming van Prof. Bouman', *Rotterdammer*, 1925/09/23.

16 'De Vrije Universiteit', *Het Vaderland*, 1925/09/26.

17 'Eigenaardige professorenbenoeming. Een daad van minister Rutgers', *Het Volk*, 1925/09/26.

18 Algemeen Rijks Archief (hierna ARA) Ingang 2.14.17 (Archief van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen: Persoonsdossiers Rijkspersoneel, geboortejaren 1835-1903) inv.nr. 5, dossier Bouman, L., Ermelo, 1925/06/13, J.G. Schurrer [?] aan de minister.

19 *Ibid.*, Utrecht, 1925/06/12, Mr. J.H. van Maarseeven, secretaris van de RK Artsenvereniging, namens die vereniging aan de minister van onderwijs.

eigenlijke klinische psychiatrie geheel op de achtergrond raakt'.²⁰ Bouman had hun voorkeur omdat deze 'een uitstekenden psychiater' was. En Bouman werd het dus.

Op het eerste gezicht lijkt het drama van 1925 een reprise van de gebeurtenissen uit 1915. Er was echter één belangrijk verschil. Bouman werd in 1925 in Utrecht hoogleraar in zowel de psychiatrie als de neurologie. Bij deze universiteit werden pas in 1936 twee aparte leerstoelen psychiatrie en neurologie gecreëerd. De inzet van de strijd was in 1925 dan ook niet zozeer een scheiding van de twee disciplines, maar de keuze voor een kandidaat die niet de richting van Winkler was toegedaan. Ook in 1915 ging het er in wezen niet om dat psychiatrie en neurologie van elkaar zouden worden gescheiden, maar dat er iemand werd benoemd die naar de mening van gestichtsartsen als Van der Kolk, Van Erp Taalman Kip en Cox een echte klinisch psychiater was. Waarschijnlijk bedoelden zij daarmee iemand die een visie had op het vak die meer in de buurt kwam van de ideeën die enkele jaren daarna door Jelgersma werden verwoord.

Leiden

Aan het begin van het collegejaar 1919-1920 hield Jelgersma een voordracht voor de studenten medicijnen waarin hij motiveerde waarom hij geen onderwijs meer zou geven in de neurologie.²¹ Hij was indertijd, in 1899, alleen voor de psychiatrie aangesteld en hij had die beperking toen tot op zekere hoogte betreurd omdat dit betekende dat hij zich moest richten op de ernstige aandoeningen waarvoor patiënten in gestichten werden opgenomen. De 'zenuwpatiënten' die aan 'functionele neurosen' leden, moesten dus eigenlijk buiten beschouwing blijven terwijl die veel talrijker waren. Sinds de stichting van het sanatorium Rhijngeest waren er echter meer mogelijkheden. Zo was het sindsdien mogelijk om het college theoretische neurologie dat hij eigener beweging al sinds zijn benoeming had gegeven, te complementeren met een klinische demonstratie. Het college theoretische neurologie had hij echter al in 1913 overgedragen aan de neuroloog Ernst de Vries (1883-1976).²² Nu wilde Jelgersma ook de klinische neurologie afstoten. Hij was steeds meer tot de overtuiging gekomen dat de psychiatrie weliswaar veel raakvlakken en zelfs overlappingsen had met de medische wetenschap, maar daar toch los van stond. Dat kwam omdat de psychiatrie, anders dan de medische wetenschap, niet alleen een natuurwetenschap was, maar ook voor een deel een geesteswetenschap. Deze visie zou in de decennia daarna bij leidinggevende psychiaters een bijna axiomatische status krijgen, met name de Utrechtse hoogleraar H.C. Rümke (1893-1967) zou haar telkens weer naar voren brengen, maar in 1919 was dit toch een voor Nederland nieuwe benadering. Jelgersma beschreef zijn wetenschappelijke ontwikkeling als volgt:

Toen ik psychiater werd, nu vijf en dertig jaar geleden, was ik een kind van mijn tijd en ik meende ook, dat in de beoefening der natuurwetenschappen de eenige weg gegeven was om tot een begripen der geestelijke ziekten te komen ... Toen ik 20 jaar geleden mijn betrekking aanvaardde, nam ik zonder

20 *Ibid.*, Vught, 1925/06/12, G. Janssen aan de minister van onderwijs.

21 Gerbrandus Jelgersma, *De plaats der psychiatrie in de rij der medische wetenschappen. Voordracht ter opening der psychiatrische colleges in den cursus 1919-1920* (Leiden 1919).

22 De Vries was in 1909 aangesteld als assistent bij het Centraal Instituut voor Hersenonderzoek te Amsterdam. Vandaar ging hij in 1911 naar Endegeest. In 1925 werd hij associate professor bij de universiteit van Peking, vanwaar hij in 1932 naar Soerabaja vertrok. Na ook nog in Bandoeng te hebben gewerkt, ging hij terug naar Nederland waar hij neuropatholoog werd bij de Utrechtse neurologische kliniek, verg. H.G.M. Rooijmans, *Negenennegentig jaar tussen wal en schip. Geschiedenis van de Leidse Universitaire Psychiatrie (1899-1998)* (Houten / Diegem 1998) 36-38.

De scheiding van de leerstoelen neurologie en psychologie in Nederland

gewetensbezwaar en onverplicht het onderwijs in de organische neurologie op mij, bovendien kon men dit toen met eenigen goeden wil een gedeelte van mijn vak noemen. De psychische symptomen zouden immers organisch verklaard moeten worden, de melancholie zou even goed een organische ziekte zijn als de dementia paralytica en de multiple sclerose. De organische weg was de lange, maar de eenig juiste, had een van mijn leermeesters gezegd.

Maar nu zag hij dat anders:

Neurologie en psychiatrie, ofschoon in velerlei opzicht innig verbonden, verschillen essentiël. De neurologie staat evenals de geheele medische wetenschap buiten het subjectief geestelijke, dat een wezenlijk bestanddeel der psychiatrische wetenschap is. Van daar, dat het mij zoo gewenscht voorkomt beide vakken in verschillende handen te brengen.²³

Soma of psychoanalyse en Verstaan

Jelgersma gaf vanaf 1919 dus geen neurologie meer.²⁴ De ontwikkeling die hij beschreef was in wezen een omslag in zijn perceptie van de mens. In de jaren 1890 zag hij deze nog als een entiteit die met inbegrip van haar psychische vermogens geheel en al in somatische termen kon worden beschreven. In deze periode bestonden er geen fundamentele verschillen tussen Jelgersma en Winkler. Twintig jaar later lag dat anders. Winkler was blijven vasthouden aan de traditionele anatomisch-neurologische visie. Jelgersma had echter steeds meer sympathie gekregen voor de psychoanalyse. De relatieve nieuwkomer Leendert Bouman was erg onder de indruk van de invoelende benadering die Karl Jaspers had voorgesteld. Dat betekende niet dat hij een voorstander was van een scheiding op leerstoelniveau van de disciplines neurologie en psychiatrie. Weliswaar kon hij enig begrip opbrengen voor degenen die de combinatie psychiatrie en neurologie onwerkbaar vonden. In de diesrede die hij in 1924 hield haalde hij een opmerking van een van zijn studenten aan die deze vereniging van disciplines had gelijk gesteld aan de manier waarop de twee tegengestelde elementen water en vuur werden gecombineerd: 'in onze achterbuurten niet onbekend, de water- en vuurnering'.²⁵ Maar hij kon zich toch niet verenigen met het standpunt dat deze combinatie in wezen een anomalie was. Hij vond dat het onderwijs in deze twee disciplines door één hoogleraar moest worden onderwezen. Het primaat moest dan echter wel duidelijk bij de psychiatrie liggen.²⁶

Het is duidelijk dat dit laatste psychiaters als de katholieke gestichtsdirecteuren ertoe motiveerde om zijn benoeming te steunen en de aspiraties van Van Valkenburg en daarmee de richting die Winkler voorstond zoveel mogelijk tegen te werken. Wat zij wilden

23 Jelgersma, *De plaats der psychiatrie*, 22, 25, 27.

24 Hij liet dit over aan De Vries aan wie mondeling was toegezegd dat hij lector in de neurologie zou worden, zodra de minister dat financieel mogelijk maken. Toen dat in 1925 nog altijd niet het geval was vertrok De Vries en na nog enige problemen werd in 1927 Abraham Gans (1885-1971) aangesteld als lector neurologie. Zie in dit verband ook de briefwisseling over de instelling van dit lectoraat tussen Jelgersma, de curatoren van de RUL en de minister, ARA Ingang 2.14.17, inv.nr. 27, Jelgersma, G. De neuroloog Gans was opgeleid door Winkler. Na enige jaren in ziekenhuizen in o.a. Indonesië te hebben gewerkt, werd hij in 1920 in Santpoort aangesteld als geneesheer-directeur. In 1927 werd hij lector in Leiden. In 1941 werd hij wegens zijn joodse achtergrond ontslagen. Hij overleefde de oorlog en nam in 1946 eigener beweging ontslag.

25 L. Bouman, *Psychiatrie en neurologie. Rede uitgesproken ter gelegenheid van den Dies Natalis der Vrije Universiteit, op 20 October 1924, door den rector Magnificus (Haarlem 1924)* 6.

26 Hij verwees ter onderbouwing van dit standpunt naar Karl Jaspers, *Allgemeine Psychopathologie* (Berlijn 1923).

was een hoogleraar die psychiaters zou opleiden die een therapie konden aanbieden. Een psychiater moest er in hun ogen op zijn minst toe in staat zijn om een goed therapeutisch contact op te bouwen met een patiënt en hij moest erkennen dat diens persoonlijke achtergronden en voorgeschiedenis in hoge mate aard en omvang van zijn psychische problemen konden bepalen. Van een arts die vooral ervaring had met anatomisch onderzoek en slechts zelden met levende patiënten te maken had gehad, of die vooral met hersenaandoeningen als bijvoorbeeld epilepsie te maken had gehad, verwachtten zij niet veel.

Zij sloten wat dat betreft aan bij de mening die Cox, Van der Kolk, en Van Erp Taalman Kip al tien jaar daarvoor hadden verwoord, namelijk dat neurologen als Van Valkenburg geen echte psychiaters waren. In 1915 al wilde Cox als man van de praktijk vooral een hanteerbare therapie. Hij geloofde niet meer dat de somatische aanpak op korte termijn tot bruikbare therapieën zou leiden waar hij zijn patiënten werkelijk mee zou kunnen helpen. Hij hoopte dat hij dat wel zou kunnen wanneer de meer psychotherapeutische aanpak verder zou worden ontwikkeld.

Winkler was en bleef een somatisch psychiater. Toen aan hem was gevraagd om in Utrecht het lectoraat psychiatrie op zich te nemen, was hij naar Wenen vertrokken om daar het vak te leren. Zijn leermeesters daar waren Meynert, Leidesdorf en Wagner von Jauregg. Theodor Meynert (1833-1892) had altijd benadrukt dat de hersenanatomie de basis moest zijn van de wetenschappelijke psychiatrie.²⁷ Meynerts leerling Maximilian Leidesdorf (1818-1889) onderschreef deze stelling en ook diens leerling en opvolger Julius Wagner-Jauregg (1857-1940) was deze mening toegedaan. Zij beleden op zeer strikte wijze het bekende adagium van Wilhelm Griesinger (1817-1868) dat in '*den psychischen Krankheiten jedesmal Erkrankungen des Gehirns zu erkennen*' zijn.²⁸

In de positivistische jaren 1880 leek dit op somatische leest geschoeide psychiatrische onderzoek op korte termijn tot belangrijke voortgang in de therapie te zullen leiden. Maar een kwart eeuw later was van deze belofte nog maar weinig uitgekomen. Al het anatomisch onderzoek had weinig opgeleverd dat de gestichtspsychiaters konden gebruiken in hun pogingen om effectieve therapieën te ontwikkelen. Psychiaters als Cox, die aanvankelijk ook de anatomische richting was toegedaan, waren teleurgesteld. Maar voor Winkler bleef de hersenanatomie de kern van de psychiatrische wetenschap.²⁹ Neurologie en psychiatrie

27 Veelzeggend in dit verband is de titel van zijn 'Über die Nothwendigkeit und Tragweite einer anatomischen Richtung in der Psychiatrie', *Wiener medizinische Wochenschrift* 18 (1868) 573-576, 589-591, aangehaald in Peter Berner e.a., *Zur Geschichte der Psychiatrie in Wien. Psychiatry in Vienna* (Wenen 1983) 11-12.

28 De keuze van Winkler om voor zijn opleiding als psychiater naar Wenen te gaan was op zich niet uitzonderlijk. Ook andere psychiaters in spe gingen naar Oostenrijk, Duitsland of Zwitserland. Zo verbleef Leendert Bouman in 1894-1895 eveneens in Wenen waar hij onderwijs in de psychiatrie kreeg van Krafft-Ebing en Wagner von Jauregg, en bij Obersteiner de anatomie van het zenuwstelsel bestudeerde. In 1905 deed hij nog een stage bij Kraepelin. Krafft-Ebing geloofde in principe eveneens dat elke psychische ziekte het gevolg was van een laesie in de hersenen, maar hield toch rekening met de mogelijkheid dat er psychische afwijkingen konden bestaan waarvoor geen anatomisch aantoonbare oorzaak bestond, verg. Harry Oosterhuis, *Stepchildren of nature. Krafft-Ebing, psychiatry, and the making of sexual identity* (Chicago en Londen 2000) 101-102. In 1905 deed Bouman nog een stage bij Kraepelin in Heidelberg. Wiersma maakte in 1886 een studiereis naar Wenen en Berlijn. Maar anders dan Bouman en Wiersma koos Winkler al in de fase waarin hij zich specialiseerde exclusief voor de anatomisch georiënteerde opleiders.

29 Zo publiceerde hij nog net voor zijn emeritaat voor een internationaal publiek een pleidooi voor deze benadering van het vak: Cornelis Winkler, 'The organization of medical education in psychiatry and neurology at the Dutch universities, with special reference to the neuro-psychiatric clinic at Utrecht University. An address delivered to the Medico-Psychological Association of Great Britain and Ireland on November 22, 1923', *Journal of Mental Science* (1924, April). Zie in dit verband ook zijn afscheidscollege *De toekomst der psychiatrie* (Haarlem 1925).

vielen voor hem niet volledig samen, maar de overlap was toch wel zo groot dat de twee disciplines elkaars complementen waren. Doordat de andere hoogleraren in de psychiatrie van mening veranderden kwam Winkler steeds meer alleen te staan. Jelgersma had in 1914 in zijn befaamde diesrede *Ongeweten geestesleven* een lans gebroken voor de psychoanalyse,³⁰ een visie waar Winkler maar weinig sympathie voor kon opbrengen.³¹ Leendert Bouman was op zijn beurt zeer onder de indruk van het pleidooi van Jaspers om via een fenomenologische benadering te 'verstehen' wat er omging in een patiënt.³² Wiersma had in 1915 in een diesrede nogmaals zijn waardering voor de experimentele psychologie laten blijken.³³

Mogelijk is het niet zonder belang dat Winkler voor zijn aanstelling als lector geen enkele praktische ervaring had opgedaan als psychiater. Later had hij weliswaar als hoogleraar zowel in Amsterdam als in Utrecht de leiding gehad over de universitaire psychiatrisch-neurologische klinieken. Maar hij was nooit verbonden geweest aan een van de gestichten waar de langdurig zieken en de chronische patiënten werden verpleegd. De behoefte van de artsen daar aan therapieën die enige verlichting brachten voor juist die groepen van patiënten, kende hij dus niet uit eigen ervaring. Jelgersma, Leendert Bouman en Wiersma hadden die ervaring nu juist wel. Zij hadden alledrie voor hun benoeming tot hoogleraar enige jaren als psychiater gewerkt. Zij zullen daarom ontvankelijker zijn geweest voor de noden van de gestichtspychiaters. Door hun bereidheid om serieuze aandacht te geven aan alternatieven als de psychoanalyse en de fenomenologie lieten zij zien dat zij begrip hadden voor de wensen en verlangens van gestichtsartsen als Cox en Van Erp Taalman Kip.

Hoe het ook zij, in 1915 was Winkler een eenling geworden, een anachronisme bijna. Het is in die omstandigheden begrijpelijk dat hij steeds minder gedrevenheid toonde voor psychiatrisch onderzoek en zich liever toedeed op de neurologie. Alleen of met enkele assistenten concentreerde hij zich op anatomisch onderzoek van het brein. En daarbij beperkte hij zich niet tot de mens maar onderzocht ook de opbouw van de hersenen van enkele diersoorten. Dat was ook algemeen bekend, zoals mag blijken uit een opmerking die het Amsterdamse gemeenteraadslid Nuyens maakte op 7 juli van dat jaar:

Al gaf prof. Winkler tweemaal per week kliniek over een psychiatrisch ziektegeval, dat college droeg meestal het stempel van groote haast en na afloop ging hij – althans de laatste jaren – zoo spoedig mogelijk naar zijn konijntjes, aldus een deel van het onderwijs verwaarlozend.³⁴

30 G. Jelgersma, *Ongeweten geestesleven. Rede uitgesproken op den 339sten verjaardag der Leidsche Hoogeschool op 9 februari 1914* (Leiden 1914).

31 Vergelijk C. Winkler, 'Het stelsel van prof. Sigmund Freud', *Geneeskundige Bladen uit Kliniek en Laboratorium* 19 (1917) 269-299.

32 Zie wat betreft de opvattingen van Bouman in deze periode over de psychologie zijn 'De beteekenis van de nieuwere psychologie voor de psychopathologie' *Psychiatrische en Neurologische Bladen* 19 (1915) 141-161; en zijn *Psychische aktiviteit. Rede gehouden bij de overdracht van het rectoraat der Vrije Universiteit, den 20sten October 1916* (Amsterdam [1916]). Een algemeen beeld van Boumans onderwijs bij de VU en de praktijk in de door hem geleide Valeriuskliniek in J.A. van Belzen, *Psychopathologie en religie. Ideeën, behandeling en verzorging in de gereformeerde psychiatrie, 1880-1940* (Kampen 1989) 35-79.

33 E. Wiersma, *Geestesafwijkingen in het licht der psychologie* (Groningen 1915). Wiersma heeft in Groningen met zijn collega, de hoogleraar filosofie Heymans, omvangrijke psychologisch onderzoeksprojecten uitgevoerd.

34 Nuyens maakt hier waarschijnlijk een toespeeling op de onder begeleiding van Winkler geschreven dissertatie van Ada Potter waarvan ook een editie verscheen met Winkler als coauteur: *An anatomical guide to experimental researches on the rabbit's brain. A series of 40 frontal sections* (Amsterdam 1911). Met dezelfde assistente publiceerde hij ook *An anatomical guide to experimental researches on the cat's brain. A series of 35 frontal sections* (Amsterdam 1914); en met J. van Gilse-van West, *Das Gehirn eines amaurotisch-idioten Menschen. Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Afd. Natuurkunde Sectie 2, dl. 17, nr. 5* (Amsterdam 1913), met Ada Potter publiceerde hij ook nog de *Microscopical atlas of the human brain. Plates no. IV A, IV B, VI A, VI B, VII and VIII*, ed. by the Royal Academy of Sciences ([Leiden] [1930]).

SUMMARY

Winkler's rabbits. The separation of the chairs in neurology and psychiatry in the Netherlands
In 1914/15 and in 1925/26 the selection of candidates for the professorships of psychiatry and neurology at the Universities of Amsterdam and Utrecht was fiercely debated. The central theme was the question whether either anatomy or clinical observation was the basic element of psychiatry. Eventually the choice for the latter of these two possibilities led to a separation of the two disciplines psychiatry and neurology. Paradoxically, the stubbornness of the main defender of the anatomical standpoint, Cornelis Winkler, the professor in psychiatry and neurology who in 1914 went from Amsterdam to Utrecht where he retired in 1925, catalysed this divisionary process.